

UNITATEA DE EDUCAȚIE INCLUZIVĂ

Model de incluziune educațională
a copiilor cu dizabilități severe
și necesități complexe

RAPORT DE EVALUARE

UNITATEA DE EDUCAȚIE INCLUZIVĂ

**MODEL DE INCLUZIUNE EDUCAȚIONALĂ A COPIILOR CU
DIZABILITĂȚI SEVERE ȘI NECESITĂȚI COMPLEXE**

RAPORT DE EVALUARE

CHIȘINĂU 2019

Evaluarea Modelului de incluziune educațională a copiilor cu dizabilități severe și necesități complexe – Unitatea de Educație Incluzivă, dezvoltat de Lumos Foundation

De **Dr Amelia Roberts**

Centrul UCL pentru Educație Incluzivă, Londra, Marea Britanie

„Suntem foarte recunoscători. Atât de mulți copii în zonele rurale continuă să stea acasă. Asta nu e normal. Ei, la fel, trebuie să aibă posibilitatea de a învăța.”

Bunica unui elev din Unitatea de Educație Incluzivă, Liceul „Petre Ștefănuca”, Ialoveni, Moldova

Protecting Children. Providing Solutions.

CUPRINS

Abrevieri	4
Sumar executiv	5
Context	7
Scopul și obiectivele evaluării	8
Metodologie	10
Constatările evaluării	13
Obiectivul 1. Prezentarea teoriei/modelului, stabilirea ajustărilor	13
Obiectivul 2. Evaluarea impactului modelului	20
Obiectivul 3. Evaluarea transferabilității și calității modelului, cu accent pe durabilitate, pe extinderea în întreg teritoriul Moldovei și la nivel internațional	31
Obiectivul 4. Documentarea lecțiilor învățate și formularea recomandărilor	33
Anexe	35
Anexa 1. Unitatea de Educație Incluzivă pentru copiii cu dizabilități severe și necesități complexe. Concept general.	35
Anexa 2. Referințe pentru susținerea incluziunii la nivelul întregii școli	44

ABREVIERI

- APC – Autorități publice centrale
- APL – Autorități publice locale
- CES – Cerințe educaționale speciale
- DCES – Dizabilități și cerințe educaționale speciale
- ISCED – Clasificarea Internațională Standard a Educației
- OCDE – Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
- ONU – Organizația Națiunilor Unite
- PISA – Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor
- UEI – Unitatea de Educație Incluzivă

SUMAR EXECUTIV

- Activitatea Fundației Lumos în domeniul educației incluzive în Moldova este de o calitate recunoscută internațional. Fundația a lucrat la toate nivelurile sistemului de învățământ din Moldova pentru a produce un model al „celor mai bune practici”. Proiectul este unul amplu și cuprinde politicile, formarea cadrelor didactice și crearea unui model exemplar pentru incluziune: Unitatea de Educație Incluzivă (UEI) la Liceul „Petre Țefănuca”.
- Succesele Fundației Lumos au la bază parteneriatele comunitare puternice cu Guvernul, factorii de decizie, educatorii, formatorii de cadre didactice și familiile pentru a crea o platformă solidă și durabilă pentru viitoarele evoluții. Fundația a identificat parteneri care îi împărtășesc viziunea pentru educație incluzivă, iar împreună au creat o mișcare dedicată să promoveze această viziune.
- Unitatea de Educație Incluzivă este bine concepută, dispunând de personal și resurse corespunzătoare. Este un exemplu de ultimă oră al viziunii pentru educația incluzivă pentru copiii cu cerințe complexe din Moldova. Oferind un model al „standardului de aur”, în conformitate cu standardele internaționale de practici remarcabile, Moldova dispune de exemplul necesar pentru a planifica extinderea și altor unități de o asemenea calitate.
- Elevii, părinții și personalul sunt mândri de UEI și susțin cu fermitate extinderea în toată Moldova a unor viitoare centre modelate în baza UEI. Toți erau nerăbdători să relateze despre impactul UEI asupra progresului elevilor și asupra șanselor lor ulterioare de reușită.

URMĂTORII PAȘI ȘI RECOMANDĂRI

- Unități similare, precum UEI, amplasate alături de o școală generală puternică, trebuie extinse în toată Moldova. Trebuie remarcat faptul că eforturile importante depuse de Fundația Lumos (de ex. inițiative de politici, construirea unei colaborări pe mai multe niveluri și eforturile aferente programelor de instruire), constituie o temelie solidă pentru o astfel de extindere.
- Modelul are un impact considerabil asupra accesului copiilor la educație, asupra dezvoltării și bunăstării lor. Impactul dat este resimțit de către părinți, familii și comunități. Modelul UEI este, prin urmare, potrivit pentru contextul moldovenesc.
- Un astfel de model are și beneficii, justificând costul inițial (proiectarea clădirii; calitatea, specializarea și varietatea de personal, echipamente și resurse) „adaugă valoare” în foarte multe moduri. De exemplu, UEI dintr-o regiune inspiră, motivează și formează o bază pentru instruirea specialiștilor din domeniul învățământului care activează în școlile dintr-o zonă geografică mai mare. Personalul specializat, cum este cel de la UEI, le oferă cadrelor didactice din alte instituții oportunități unice de învățare profesională. Aceasta, la rândul său, sporește nivelul de calitate a educației în școlile din toată regiunea. În egală măsură, trebuie menționat faptul că activitățile aferente realizării pilotului, cum ar fi procedurile, politicile, conceperea curriculumului, procesele

de instruire și procedurile de implementare, au fost deja finalizate. Acest lucru reduce considerabil costul de extindere a unor unități similare.

- PISA (instrumentul de referință al OCDE pentru evaluarea progreselor elevilor la nivel internațional) 2015 apreciază Moldova pentru îmbunătățirea rezultatelor la matematică și lectură. Progresul Moldovei este descris ca fiind „îmbunătățit substanțial” din anul 2009, scorul la matematică fiind mai mare cu 23 de puncte, iar cel la lectură – cu 28 de puncte. Continuă să fie mare disparitatea dintre categoriile de populație cu cele mai mari și cele mai mici venituri (echivalentul a 3 ani de școlarizare), precum și între populația urbană și cea rurală (echivalentul a 1,5 ani de școlarizare). Investiția în educația incluzivă este o parte importantă a viziunii strategice de a continua progresele educaționale excelente realizate de către Moldova.
- UEI a îndeplinit toate standardele cerute (a se vedea fișierul *Referințe pentru evaluare*). Cu toate acestea, ca și în toate țările, școlile generale trebuie să rămână vigilente și să acorde incluziunii prioritate în agenda lor. Referințele propuse, precum cele care vizează reflecțiile privind Dizabilitățile și Cerințele Educaționale Speciale la nivelul întregii școli (*DCES la nivelul întregii școli*), trebuie utilizate cu regularitate pentru a asigura încurajarea, prioritatea și îmbunătățirea continuă a predării incluzive (a se vedea anexa 2). O serie de alte resurse bazate pe cercetări sunt oferite pentru a sprijini acest proces (a se vedea anexa 2).

CONTEXT

Fundația Lumos Moldova este o filială a Fundației de caritate Lumos din Marea Britanie, cu sediul la Londra. Lumos lucrează în Republica Moldova din 2006, sprijinind Guvernul și autoritățile publice locale în implementarea reformelor în domeniul protecției copilului, educației, asistenței sociale și sănătății, în vederea asigurării dreptului la familie pentru fiecare copil.

De la lansarea Programului LUMOS în Moldova au fost/sunt implementate următoarele proiecte:

- *Proiectul 1:* Reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului (2008 – până în prezent);
- *Proiectul 2:* Elaborarea mecanismului de evaluare și acreditare a prestatorilor de servicii sociale (2008-2014);
- *Proiectul 3:* Dezvoltarea intervenției timpurii la copii (ITC) pentru a sprijini toți copiii să-și atingă întregul potențial, prevenind separarea de familie și reducând mortalitatea copiilor sub 5 ani la domiciliu (2009 – până în prezent);
- *Proiectul 4:* Dezvoltarea și promovarea educației incluzive (2010 – până în prezent);
- *Proiectul 5:* Promovarea participării copiilor (2013 – până în prezent);
- *Proiectul 6:* Integrarea copiilor cu dizabilități în școlile generale (2014-2016).

În Moldova, Lumos își desfășoară activitățile atât la nivel central, cât și la nivel local. La nivel local, proiectele sunt implementate în următoarele regiuni: Florești, Ialoveni, Chișinău și UTA Găgăuzia. Programul de activități se realizează în conformitate cu planurile anuale de activitate, aprobate de către ministerele partenere: Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

SCOPUL ȘI OBIECTIVELE EVALUĂRII

SCOPUL

Unitatea de Educație Incluzivă (UEI) este un serviciu unic în Moldova, care asigură accesul la educație pentru copiii cu dizabilități severe și necesități complexe. Unii dintre acești copii, anterior, nu au beneficiat deloc de educație. UEI a fost concepută și se pilotează într-o regiune, cu scopul de a fi reprodusă în toată țara. Pilotarea pe parcursul ultimilor 2 ani, a raportat rezultate excelente și pozitive pentru copii.

Acest model de incluziune suscită interesul diferitor părți interesate/organizații, care au un rol important în promovarea accesului la educație, printre care UNICEF și Banca Mondială. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova a evaluat recent UEI și a remarcat calitatea și relevanța muncii cu copiii care au cerințe educaționale speciale (CES).

În scopul realizării evaluării externe/internaționale, Fundația Lumos a solicitat Centrului UCL pentru Educație Incluzivă să efectueze evaluarea intermediară a UEI, având următoarele obiective:

OBIECTIVELE

- Obiectivul 1: Prezentarea teoriei/modelului, stabilirea ajustărilor;
- Obiectivul 2: Evaluarea impactului modelului;
- Obiectivul 3: Evaluarea transferabilității și calității modelului, cu accent pe durabilitate, pe extinderea în întreg teritoriul Moldovei și la nivel internațional;
- Obiectivul 4: Documentarea lecțiilor învățate și formularea recomandărilor.

În cadrul evaluării, au fost examinate următoarele aspecte:

- **Relevanța:** În ce măsură modelul implementat este conform conceptului său original/inițial? În ce măsură modelul corespunde celor mai bune practici naționale și internaționale?
- **Impactul:** Ce schimbări a adus modelul în viața beneficiarilor (de exemplu în ceea ce privește comportamentul, adaptarea, autoadministrarea, relațiile, abilitățile de învățare etc.)?
- **Eficiența:** Cât de eficient au fost folosite resursele pentru obținerea rezultatelor? Există posibilități de a îmbunătăți eficiența?

- **Eficacitatea:** În ce măsură proiectul asigură realizarea obiectivelor stabilite și a rezultatelor scontate? Ce progrese au fost făcute până acum? Ce factori pot limita obținerea rezultatelor așteptate?
- **Durabilitatea:** În ce măsură este posibil ca modelul să fie reprodus la nivel național după încheierea proiectului? Ce schimbări legislative, metodologice, financiare și instituționale ar putea fi durabile și după încheierea proiectului? Ce acțiuni trebuie întreprinse pentru a spori probabilitatea ca rezultatele proiectului să fie durabile?

METODOLOGIE

EVALUAREA/LUCRUL ÎN TEREN ÎN MOLDOVA (ȘEDINȚE, ÎNTÂLNIRI, APLICAREA INSTRUMENTELOR DE EVALUARE ETC.)

Prima parte a procesului (decembrie 2018) a constat în analiza documentară privind situația din Moldova, inclusiv profilul copiilor din UEI, normele culturale și educaționale, politicile și legislația în vigoare privind educația incluzivă și drepturile persoanelor cu dizabilități. Al doilea pas a fost de a examina termenii de referință și documentele inițiale de implementare ale proiectului Fundației Lumos, inclusiv modelul de incluziune pilotat, calendarul activităților de realizat, reperatele preconizate, indicatorii principali de performanță etc.

Conform cerințelor evaluării, se solicita să se ia în considerare măsura în care modelul implementat corespunde proiectului său original și/sau la cele mai bune practici naționale și internaționale. Cercetătorul este conștient de faptul că unele modificări ale conceptelor originale se bazează pe o mai bună înțelegere a nuanțelor și complexității contextului local, care ar putea împiedica sau îmbunătăți modelele originale. La fel, el este conștient că există o cale lungă până la cele mai bune practici și că impunerea unui model convențional, fără a se acorda atenția cuvenită contextului local, este, în general, neproductivă pe termen lung.

Activități realizate:

- Inițial, echipa Lumos a furnizat documente preliminare, relevante modului în care copiii sunt identificați, evaluați, înscriși și documente referitoare la planificarea demersului educațional pentru a răspunde necesităților copiilor atât în cadrul unității/școlii, cât și accesând resursele comunitare din afara școlii. De asemenea, au fost examinate modele de planuri educaționale individualizate și politici școlare, cum ar fi procedurile de protecție și procedurile la locul de muncă (de ex. manualul angajatului etc.).
- Au fost utilizate protocoalele de observare pentru a evalua activitățile din clasă/jocuri/comunitate, inclusiv *Evaluarea senzorială* de la *Autism Education Trust*; *Instrumentul de observare în clasă*, care susține comunicarea, de la *Communication Trust*, și un instrument de observare în clasele incluzive.
- Au fost organizate interviuri scurte semi-structurate cu părțile interesate, printre care copii, părinți, personal, conducere și alte persoane implicate în agenda incluziunii în Moldova. Am obținut informații despre necesitățile de comunicare ale copiilor și despre modul în care ele sunt folosite pentru a concepe o abordare relevantă pentru copii, cu metode alternative de comunicare, cum ar fi limbajul semnelor sau Makaton/PECS/ProloQuo etc.

În procesul lucrului în teren în Moldova (decembrie 2018) au fost utilizate următoarele metode pentru a explora domeniile specificate:

1. O discuție preliminară cu conducerea Lumos și echipa de gestionare a proiectelor specifice a avut loc pentru a identifica temele principale și pentru a înțelege contextul local, provocările locale specifice și factorii contextuali care pot avea un impact (pozitiv sau negativ) asupra implementării proiectului.
2. O listă de verificare bazată pe criterii pentru a identifica caracteristicile și recomandările privind spațiile, resursele și echipamentele. Am folosit o listă de profil a domeniilor largi ale cerințelor copiilor pentru a elabora aceste liste de verificare, în care am utilizat baza de date privind elemente precum procesarea senzorială, susținerea comunicării și locurile rezonabile pentru accesibilitate. Cercetătorul a efectuat cu membrii conducerii o analiză rapidă a listei de verificare.
3. A fost observat comportamentul copiilor în timpul jocurilor, activităților de recreere, comunicării și în timpul lecțiilor pentru a colecta informații privind 3 aspecte importante: rezultatele pentru copii, măsura în care activitățile sunt bine concepute și centrate pe persoană și dacă nivelul de sprijin este corespunzător (adică în măsură să sprijine în continuare dezvoltarea independenței). Observările au fost incluse în raportul final pentru a demonstra impactul deja realizat și recomandările pentru pașii următori. Dovezile acumulate în rezultatul observării au fost utilizate și pentru a adăuga context studiilor de caz (a se vedea mai jos).
4. Au fost organizate trei grupuri de discuții cu participarea părinților, cadrelor de la Unitatea de Educație Incluzivă și copiilor (inclusiv copiii fără dizabilități) pentru a înțelege nivelurile de satisfacție, participare și atitudinile față de incluziune. Grupurile de discuție au fost concepute atent pentru a le permite participanților să comunice în limbaj diferit sau să utilizeze strategii alternative de comunicare. Grupurile de discuții au fost realizate împreună cu un membru de încredere și cunoscut al Fundației Lumos și un traducător, care a utilizat întrebările pregătite și puse de către cercetătorul UCL.
5. Au fost analizate lucrările elevilor și examinate documentele „*in situ*” pentru a evalua progresul elevilor, accesul elevilor la curriculum, procesul de selectare și recrutare a personalului, instruirea personalului (atât modul în care se decide acest lucru, cât și eficacitatea instruirii), precum și accesul la activități extra-curriculare. Cercetătorul a mai examinat planurile educaționale individualizate ale copiilor care frecventează în prezent Unitatea de Educație Incluzivă.
6. Au fost organizate interviuri semi-structurate cu membrii principali ai personalului unității pe parcursul întregului proces, cu accent pe atitudini și percepții, modul de abordare a problemelor emergente, pașii următori și planurile de acțiuni viitoare.
7. Au avut loc discuții cu conducerea Unității de Educație Incluzivă despre documentele selectate pentru examinare, precum planificarea viitoare a bugetului, politicile și procedurile (precum monitorizarea și evaluarea), inclusiv modul în care aceste documente sunt utilizate, actualizate și puse la dispoziția părților interesate.

8. Au avut loc discuții și cu părți interesate de la niveluri superioare, cum ar fi Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova și/sau organizațiile neguvernamentale partenere sau de referință (precum alte agenții care referă copii sau care susțin accesul comunitar), reprezentanți ai APC și APL, reprezentanți ai Fundației Lumos.
9. Conducerea și personalul școlii, la fel, au fost implicați, după caz, într-un dialog mai puțin oficial, pentru comunicare mutuală și împărtășirea resurselor utile pentru activitate.

CONSTATĂRILE EVALUĂRII

Metodele de evaluare a modelului de educație incluzivă pentru copiii cu dizabilități severe și necesități complexe, dezvoltat și pilotat în cadrul Proiectului Lumos „Dezvoltarea și promovarea educației incluzive”, s-au bazat pe observările făcute în teren și pe examinarea documentelor. Cercetătorul a găsit exemple care să demonstreze îmbunătățirea calității vieții pentru copiii vulnerabili și a accesului la serviciile comunitare, evaluând atât datele de referință din înregistrările inițiale ale elevilor înainte de programul Fundației Lumos – lucru susținut prin interviuri, observări, precum și discuțiile în grup pentru a colecta părerile elevilor și ale părinților despre schimbările din viața lor ca urmare a programului.

OBIECTIVUL 1. PREZENTAREA TEORIEI/MODELULUI, STABILIREA AJUSTĂRILOR

MODELUL UNITĂȚII DE EDUCAȚIE INCLUZIVĂ: CONCEPTUL GENERAL

Statut: Diviziune a școlii generale (liceu); cluster de educație și îngrijire.

Misiune: Asigurarea accesului la educație pentru copiii cu dizabilități severe/multiple.

Obiective:

- Asigurarea accesului la programe și servicii educaționale relevante, pentru a susține și răspunde cerințelor individuale ale copiilor;
- Dezvoltarea abilităților de bază prin practici corespunzătoare dezvoltării;
- Crearea unor condiții favorabile învățării, care susțin dezvoltarea copiilor din punct de vedere fizic, intelectual, social și emoțional;
- Implicarea părinților ca parte a procesului educațional;
- Prevenirea abandonului școlar, instituționalizării și separării de familie;
- Crearea condițiilor și premiselor pentru incluziunea socială a copiilor.

Beneficiari: 20–25 de copii (6–16 ani) cu dizabilități severe din comunitățile situate la 10–15 km de localitatea în care este amplasată Unitatea de Educație Incluzivă.

Servicii/Activități:

- Educație (dezvoltare cognitivă/intelectuală);
- Asistență/consiliere psihologică (dezvoltare socială și emoțională);

- Logopedie (dezvoltarea vorbirii și a limbajului);
- Fizioterapie (reabilitare/dezvoltare fizică);
- Hidroterapie (reabilitare/dezvoltare fizică);
- Terapii specifice: joc, artă, ocupație etc.;
- Dezvoltarea abilităților de autoadministrare a vieții;
- Îngrijire/asistență medicală;
- Transport;
- Alimentație;
- Sprijin, informare, consiliere, educație pentru părinți/îngrijitori.

TIPURI/FORME DE ACTIVITĂȚI ÎN FUNCȚIE DE CERINȚELE COPILULUI:

- Incluziunea în clasele generale, cu sprijin corespunzător (total, parțial sau ocazional);
- Activități de învățare în sala de clasă a UEI;
- Învățare în grupuri mici în UEI;
- Sprijin 1:1 pentru învățare în UEI.

Scopul evaluării a fost de a se estima măsura în care modelul implementat corespunde conceptului inițial și/sau celor mai bune practici naționale și internaționale.

CONSTATĂRI DE BAZĂ

UEI a fost creată în baza parteneriatului public-privat de succes între Fundația Lumos, administrația publică regională, direcția regională pentru educație și școala în care este creată Unitatea de Educație Incluzivă.

A fost examinat sumarul a 129 de documente. Concluzia copleșitoare este că între Fundația Lumos, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, echipele de asistență psihopedagogică și specialiștii din domeniul educației din cadrul și din afara Unității de Educație Incluzivă funcționează un parteneriat puternic și longeviv. Acesta a făcut posibile realizări în mai multe sfere, printre care:

- Politici de educație incluzivă (de ex. Programul național de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020);
- Capitol special „Educația incluzivă” în Codul Educației;
- Acte normative privind:
  - înmatricularea copiilor cu CES în învățământul general;

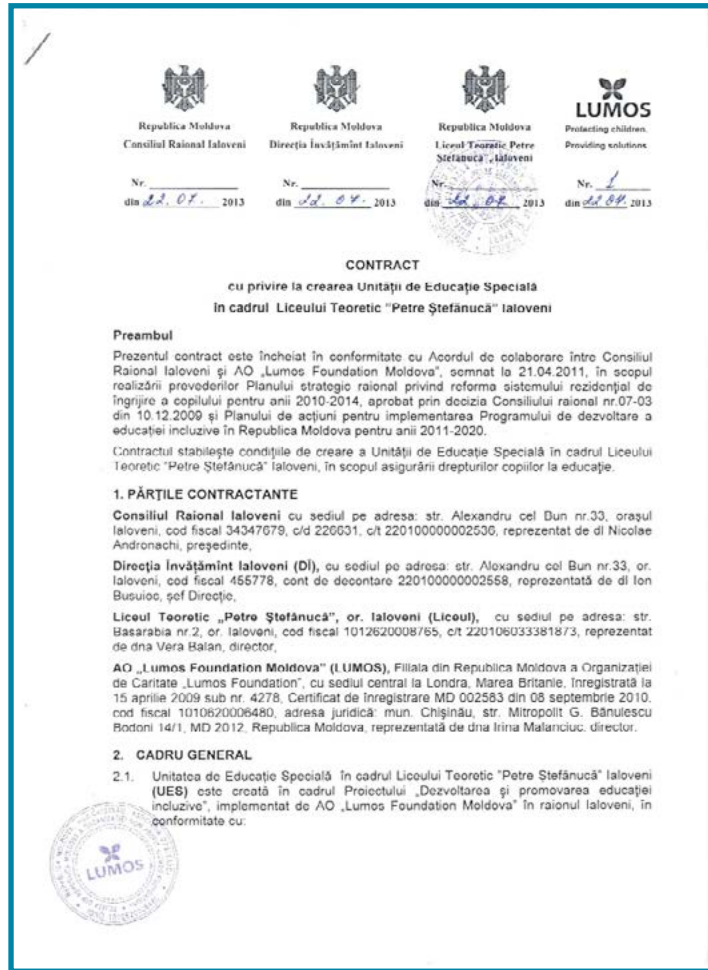
- organizarea procesului educațional în baza unei perspective incluzive (planul educațional individualizat, adaptarea curriculumului etc.);
- organizarea evaluării finale și a certificării copiilor cu CES care finalizează învățământul obligatoriu;
- Metodologii și ghiduri privind:
  - Evaluarea dezvoltării copilului;
  - Planificarea acordării suportului educațional;
  - Organizarea și funcționarea serviciilor incluzive la nivel de școală;
- Formarea inițială a cadrelor didactice;
- Formarea continuă a cadrelor didactice și a formatorilor de cadre universitare.

Consecința acestei împletiri atente a unei ideologii incluzive într-o gamă largă de documente rezultă într-o consistență înaltă a menținerii viziunii originale atât pe răspândirea geografică, cât și pe continuitatea temporală a acestui proiect. Răspândirea geografică din Moldova beneficiază de faptul că ideologia incluziunii devine un aspect recunoscut al politicii și al legislației moldovenești. Vizibilitatea etosului educației incluzive este infuzată în materialele de formare a cadrelor didactice și în materialele destinate celor implicați în formarea cadrelor didactice, asigurându-se că specialiștii din domeniul învățământului din întreaga țară au acces atât la ideologia incluzivă, cât și la strategiile și pedagogia de a asigura o educație incluzivă în sălile lor de clasă.

În ceea ce privește continuitatea temporală a proiectului, viziunea incluzivă trebuie să fie o parte integrantă a politicii guvernamentale și întipărită în activitățile de instruire pentru a rezista în timp și pentru a crește și a evolua în timp. În plus, eforturile depuse de Fundația Lumos în vederea accentuării colaborării și contribuției multiplelor părți interesate semnifică faptul că în cadrul unui spectru larg de discipline și părți interesate există o viziune și un limbaj comun.

În multe documente, elaborate în scopuri diferite și pentru diferite segmente de public, poate fi regăsit acest limbaj și viziune comună. Mai jos sunt prezentate câteva exemple:

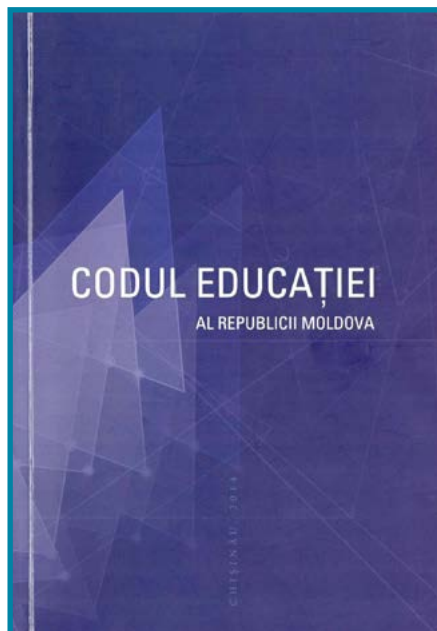
În documentul 1 este prezentat contractul semnat între Fundația Lumos, autorități și școala în care este creată Unitatea de Educație Incluzivă. UEI a fost creată în baza acestui parteneriat public-privat de succes. O astfel de colaborare demonstrează coordonarea viziunilor și a planificării strategice, esențiale pentru durabilitate.

Documentul 2 demonstrează caracterul colaborativ al planului de activitate privind crearea UEI. Acesta arată cât de riguros a fost planificat procesul de creare și cum au fost divizate responsabilitățile între Lumos și structurile de stat interesate.

Planul de activitate privind crearea Unității de Educație Specială (UES) pentru perioada 16.03.2016 – 31.08.2016

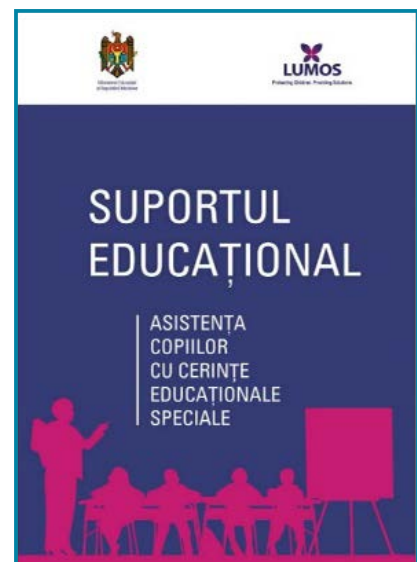
Nr. crt.	Obiective (O), activități	Termene de realizare	Responsabil	Parteneri
O.1. Evaluarea complexă/multidisciplinară a copiilor, potențiali beneficiari UES				
1.1.	Actualizarea/precizarea listei copiilor, potențial beneficiari ai UES, în baza informațiilor SAP, DASPF, CMF	16-22.03.2016	Coordonator UES	CASCF CMF SAP
1.2.	Definitivarea și coordonarea listei copiilor cu DASPF, CMF și SAP (prin vizare de către instituțiile cu atribuții în domeniu)	23-24.03.2016	Coordonator UES	DASPF CMF SAP
1.3.	Elaborarea formularului de consimțământ al părinților privind evaluarea dezvoltării copilului	24-25.03.2016	Coordonator UES	CASCF
1.4.	Informarea familiilor copiilor privind organizarea evaluării	28-31.03.2016	Coordonator UES	CASCF
1.5.	Constituirea echipei multidisciplinare de evaluare. Stabilirea structurii echipei (categori și număr specialiști) și a componenței nominale	01-06.04.2016	Coordonator UES	SAP CASCF CMF
1.6.	Elaborarea și promovarea pentru aprobare a dispoziției privind evaluarea dezvoltării copiilor	06-08.04.2016	Coordonator UES, prin coordonare cu structurile responsabile	DGE DASPF CMF LUMOS

În documentul 3 este prezentat Codul Educației al Republicii Moldova. Ca urmare a eforturilor de advocacy depuse de Fundația Lumos, un capitol special care vizează educația incluzivă a fost adăugat în acest document important

Documentul 4 – Ghid privind evaluarea dezvoltării copilului – extinde etosul formării cadrelor didactice pentru a sprijini formatorii de cadre didactice și sprijină serviciile psihopedagogice create în toate cele 35 de regiuni din Moldova pentru a organiza și efectua evaluarea copilului.

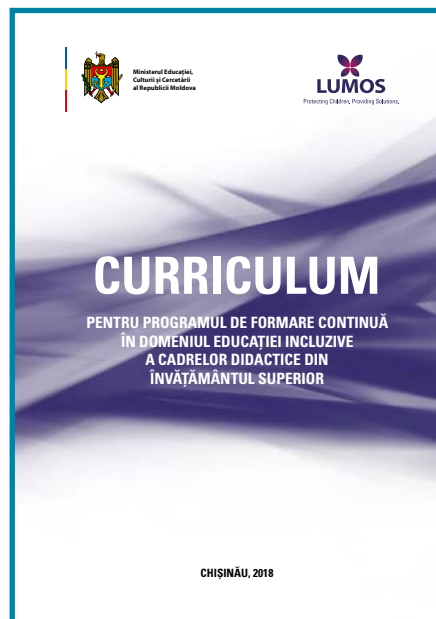
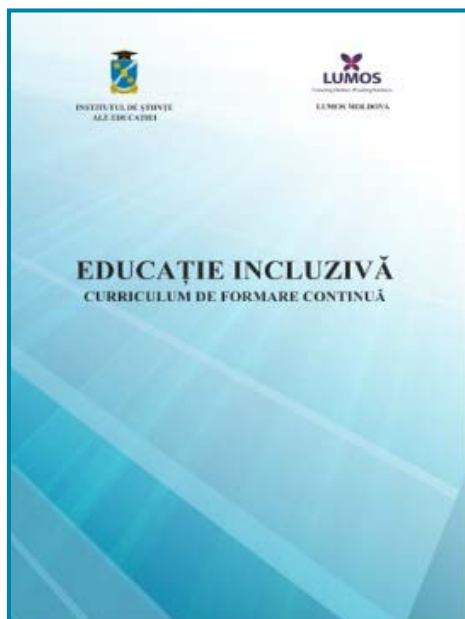
Documentul 5 – Ghid privind suportul educațional pentru copiii cu cerințe educaționale speciale – sprijină cadrele didactice în acordarea de asistență calificată copiilor cu CES și oferă exemple de pedagogie incluzivă eficientă.

Cuprins

Abrevieri	6
Semne convenționale	7
Introducere	8
1 Cadrul conceptual și legislativ de dezvoltare a educației incluzive	
1.1. Educația incluzivă: concepte, abordări, definiții, dimensiuni	15
1.2. Cadrul internațional de politici privind dreptul la educație și educația incluzivă	20
1.3. Legislația națională în domeniul dezvoltării și promovării educației incluzive	33
Bibliografie bibliografică	38
Anexa 1	40
Anexa 1. Demersurile și indicatorii incluzivității școlii/institului/instituției școlare	40
Anexa 2. Rolurile celor mai importante documente de politici implementate, care au influențat la dezvoltarea și educația incluzivă	42
Anexa 3. Sinteza celor mai importante documente de politici și acțiune normative naționale, care s-au referit la dreptul la educație și educația incluzivă	44
Anexa 4. Lista actelor normative și a documentelor metodologice în domeniul educației incluzive	45
2 Managementul educației incluzive: structuri, instituții, servicii, Roluri și responsabilități	
2.1. Concepte de bază: management - management educațional - management educației incluzive	50
2.2. Niveluri de management în educația incluzivă. Instituții/structuri/servicii și atribuții și responsabilități în implementarea educației incluzive	58
2.3. Managementul instituției de învățământ general din perspective educației incluzive	63
2.4. Servicii de educație incluzivă la nivel instituțional	77
2.5. Managementul clasei în context incluziv	91
Bibliografie bibliografică	99
Anexa 1	101
Anexa 1. Modelul Pașii de pești a responsabilității EI din cadrul OLSR	101

În documentul 6 este prezentat un manual de formare a cadrelor didactice, elaborat de Lumos pentru a încorpora o formare adecvată în domeniul incluziunii în rândul tuturor angajaților din domeniul învățământului în Republica Moldova.

În documentul 7 este prezentat Curriculumul de formare continuă în domeniul educației incluzive a cadrelor didactice din învățământul pre-universitar.

În documentul 8 este prezentat Curriculumul de formare continuă în domeniul educației incluzive a cadrelor didactice din învățământul superior.

CONCLUZII LA OBIECTIVUL 1

Fundația Lumos a adoptat o abordare extrem de aprofundată în dezvoltarea unei teorii a incluziunii care să respecte standardele internaționale. Având ca punct de plecare cele mai bune practici ale UNESCO, Fundația Lumos a elaborat apoi un model în care a încorporat cu strictețe opiniile părților interesate din Moldova.

Pentru a elabora un model corespunzător, Fundația Lumos a colaborat foarte intens cu factorii de decizie, școlile, cadrele didactice, formatorii de cadre didactice, părinții și tinerii. Modelul este unul amplu, se extinde dincolo de crearea unui centru inovator (Unitatea de Educație Incluzivă) și implică schimbări în politici și elaborarea de materiale și practici de formare a cadrelor didactice.

Au fost făcute ajustări din punct de vedere operațional pentru a include perspectivele diferite ale părților interesate. Cu toate acestea, viziunea intrinsecă a modelului a persistat și a respectat conceptul inițial/original.

PAȘII URMĂTORI

Acest model s-a lansat ferm. După cum a fost menționat în Evaluarea intermediară (Hayes și Cara 2013), formarea cadrelor didactice rămâne o provocare în termeni de continuitate. O provocare rămâne și menținerea dinamicii formării, coerența calității formării și punerea în aplicare în toate regiunile.

Evident, succesul pe termen lung se bazează pe:

- Voința politică;
- Asigurarea resurselor;
- Inovarea menită să mențină incluziunea ca punct prioritar pe ordinea de zi;
- Eforturile și activitățile continue de a pune în mișcare formările;
- Verificarea meticuloasă pentru asigurarea vizibilității practicii incluzive în sălile de clasă din Moldova.

Aceste elemente fac parte dintr-o viziune durabilă spre incluziune. Trebuie să existe o forță și o energie continuă pentru a menține incluziunea ca prioritate pe agenda educațională. Fișierul suplimentar de referințe (anexa 2) a fost colaționat în scopul de a oferi un cadru detaliat pentru a menține incluziunea în centrul planurilor de activitate ale școlilor, în centrul politicilor școlare și al celor la nivel de sistem.

OBIECTIVUL 2. EVALUAREA IMPACTULUI MODELULUI

Un punct forte specific modelului Fundației Lumos este că incluziunea este considerată a fi multi-stratificată. Elevii sunt incluși în multe moduri, prin asigurarea participării lor la procesul educațional și la activitățile extra-curriculare. Limbajul incluziunii este folosit frecvent, iar incluziunea de calitate este scopul de bază al planului educațional individualizat al elevilor.

Elevii:

- Sunt incluși în școală, în loc de a sta „invizibili” acasă;
- Primesc, de îndată ce ajung în Unitate, suport educațional și non-educațional bazat pe un plan individualizat în care este indicat nivelul de incluziune: socială/recreațională; parțială și totală;
- Pot să aibă acces la curriculumul general, prin adaptări și modificări curriculare corespunzătoare;
- Sunt sprijiniți de către un cadru didactic de sprijin sau un asistent;
- Au posibilitatea de a lucra cu colegii lor din școală în diferite moduri: în sala de clasă, în cadrul activităților de mentorat (cum ar fi lucrul la broșurile senzoriale), în activitățile comune de sărbători (precum serbările de Crăciun și de Anul Nou).

OBSERVAREA LECȚIILOR

Au fost observate trei lecții desfășurate în clasele generale, în care se aflau unul sau mai mulți elevi de la UEI.

Lecția 1: Matematica. Atmosfera în clasă era activă și interesantă. La început a fost folosită o activitate introductivă, care i-a motivat pe toți elevii. Am observat:

- Utilizarea unor resurse concrete;
- Discuțiile între colegi;
- Utilizarea metacogniției (gândirea despre gândire);
- Creativitatea;

- Diferențierea subtilă pentru a include „centrarea pe copil” (problemele matematice au fost puțin mai ușoare).

Lecția 2: Limba română (Citit). Profesorul a reușit centrarea pe copil:

- Elevul de la UEI citea o carte mai potrivită pentru nivelul său. Poate că acest lucru se putea face cu unul sau mai mulți copii?
- Orientarea atenției spre fonetică/jocul de litere.
- Ar fi putut limbajul fi extins și mai mult, probabil cerând mai multe cuvinte începând cu „B” sau terminând cu „au”?

Lecția 3: Limba română (Adjectivele). O lecție bine concepută, foarte motivantă, plină de activități.

- Elevului de la UEI i-a fost oferită asistență specializată. Deși este o practică bună, personalul de sprijin ar putea limita independența copilului. (A se vedea documentul de examinare al cadrului didactic de sprijin în fișierul „Referințe” pentru orientări privind cele mai bune practici în utilizarea asistențelor didactice).
- Elevul de la UEI a fost ajutat de alți elevi.
- Toți copiii se implicau activ în toate activitățile.

Concluzii:

- Cadrele didactice au planificat lecțiile minuțios pentru a include copiii cu o gamă largă de cerințe și potențial diferit;
- Cadrele didactice îi cunoșteau bine pe copii;
- Lecțiile au fost interesante pentru copiii cu dizabilități;
- Alți copii s-au bucurat de mai multe abilități în clasă; au fost exemple de ajutor reciproc și mândrie;
- Mai multe activități în grupuri mici și mai mult lucru în grup ar spori și mai mult oportunitățile de incluziune.

EVALUAREA LECȚIILOR FOLOSIND GRILA CU CRITERII DE REFERINȚĂ

Cu ajutorul următoarei grile (disponibilă și în *Referințe pentru evaluare*) au fost observate 3 lecții:

Inclusive teaching observation checklist

Year group/class	Date	Number of Add
Context (e.g. pupil grouping or set, number of children receiving SE At School Action, School Action Plus or through a Statement)		
Inclusive teaching strategies (tick if observed)		Comm
Whole class teaching		
1	Access to teacher and any resources used has been planned for (e.g. a number line or grid, or text is visible to all or made accessible in other ways, background noise avoided where possible, light source in front of teacher, not behind)	
2	Children's seating purposely planned	
3	Rules and routines for the lesson taught and displayed, praise for children keeping the rules	
4	All children clear about objectives of lesson	
5	All children clear about structure of lesson and day, e.g. visual timetables are on display	
6	New or difficult vocabulary clarified, written up, displayed, returned to	
7	Teacher checks for understanding of instructions, e.g. by asking a child to explain them in their own words	
8	Support in place for children who cannot 'hold things in their heads' – sticky-notes, jottings, individual whiteboards	
9	Questions pitched so as to challenge children at all levels, e.g. define paragraph (for higher attaining), define sentence (for lower attaining), one child to add 24 To 52, a less able child to then add 25 to 52	
10	Use made of alternatives to questions to invite a response, e.g. making suggestions from which the children can choose, speculating, making a personal contribution from own experience	
11	Questions used to ensure the rest of the class are listening – 'Does anyone have a question for Gupta?' 'Who thinks the same as Jo?' 'Who thinks differently?'	

12	Children clear about the timescale for the question: 'This is one for a quick response', 'This is one which needs several minutes to think about', or 'This is one I want you to work at for 10 minutes'	
13	Time/support is given before responses are required, e.g. personal thinking time, partner talk, persisting with progressively more scaffolding until child can answer correctly	
14	Children help and support each other with ideas, they give one another space in which to think and respond to questions, the contribution of all children is valued	
15	Time out (talking in pairs or other groups) used to maintain attention, link to children's own language or experience	
16	Buddying used for seating and paired or partner work, e.g. more settled child paired with a child who finds concentration difficult, more able with less able	
17	Interactive strategies used, e.g. children having cards to hold up or own whiteboards or coming to the front to take a role	
18	Visual and tangible aids used, e.g. story sacks, real objects, signs/symbols, photographs, pegs on a coat hanger, variety of number lines, counting sticks, computer animations	
19	Strategies which children need to use (e.g. for problem solving or text composition) made very explicit	
20	Evidence of children who need it being pre-prepared or pre-tutored where this would help them to access the lesson	
21	Additional adults, if present, are actively involved throughout in supporting or assessing learning	

ASIGURAREA RESURSELOR ȘI CONDIȚIILE

- Unitatea de Educație Incluzivă dispune de resursele corespunzătoare;
- Echipamentul este adecvat și modern;
- Există un număr mare de specialiști;
- Imaginile afișate inspiră și sunt de înaltă calitate;
- Echipamentele menite să contribuie la dezvoltarea independenței, cum ar fi balustrada, prevalența orarelor ilustrative și gama de echipamente de toaletă ajută personalul să ofere cât mai puțin sprijin necesar, încurajând cât mai multă independență posibil.

La UEI au fost observate următoarele:

Personalul:

- Este bine ales, trecând printr-un proces riguros de selectare;
- Este pe deplin conștient de viziunea și etosul UEI;
- Participă la instruirii continue și relevante. La unele instruirii – împreună cu părinții.

Condițiile:

- Unitate modernă, curată, bine iluminată, care are legătură cu clădirea principală a școlii pentru a ușura deplasarea între cele două clădiri. Acest lucru subliniază designul incluziv/universal, deoarece copiii și personalul din cadrul unității și școlii se deplasau liber între clădiri pentru a lucra împreună.
- Accent puternic pe accesibilitatea fizică prin accesul fără bariere la toate încăperile și balustrade de-a lungul pereților.
- Cameră senzorială, bine echipată, concepută pentru a ajuta elevii să-și îmbunătățească abilitățile de auto-administrare, gestionare a anxietății și stresului, procesare senzorială, interacțiune intensă și îmbunătățire a abilităților motorii și de coordonare.

Spalier fizioterapie

- Desenele de pe pereți erau lucrări făcute de către elevi, imagini în care erau reflectate principalele drepturi ale copilului, stipulate în Convenția ONU, și fotografii cu activități și evenimente petrecute în comunitate.
- Orarele ilustrative erau afișate în toate încăperile. Toate clasele aveau o reprezentare în imagini, iar pe ușă era indicat cuvântul relevant.
- Săli mici, cu resurse corespunzătoare, pentru lecții unu-la-unu.
- Spații cu resurse corespunzătoare pentru activități de fizioterapie și hidroterapie, inclusiv spaliere și echipamente pentru exerciții. Toaletele au fost proiectate cu grijă pentru a permite o independență mai mare, elevii putând să învețe acțiuni din ce în ce mai independente pentru a-și susține propriile abilități de viață.
- Spațiul exterior dispune de rampe, o grădină, mese și un abac.
- Autobuzele școlare sunt echipate cu rampe pentru scaunele cu rotile.
- Zona destinată pentru părinți, numită „Academia părinților”, este locul unde aceștia se întâlnesc și sunt bineveniți; fac schimb de experiențe.

Orare ilustrative și cartonașe cu imagini

EVALUAREA CONDIȚIILOR FOLOSIND INSTRUMENTUL DE EVALUARE SENZORIALĂ ȘI INSTRUMENTUL DE OBSERVARE ÎN CLASĂ CARE SUSȚINE COMUNICAREA

Cercetătorul a folosit două instrumente diferite bazate pe dovezi (a se vedea anexa) pentru a examina măsura în care instituția:

- Răspunde la nevoile senzoriale ale elevilor;
- Stimulează comunicarea ca parte integrantă a curriculumului.

CONSTATĂRI:

UEI a obținut un scor înalt la TOATE criteriile din ambele cadre (a se vedea exemplul de mai jos). Scorul obținut de școala generală la toate criteriile este, însă, mai redus. Domeniile principale care trebuie luate în considerare:

- Mai multe activități în grupuri mici;
- Mai multe activități în perechi.

Pentru a asigura o incluziune tot mai mare, școala generală va trebui să includă în planificarea activităților sale mai multe exemple de bune practici de la UEI. Acest comentariu nu afectează munca excelentă pe care școala o face alături de UEI. El, pur și simplu, accentuează faptul că drumul spre educația incluzivă presupune îmbunătățire și învățare continuă.

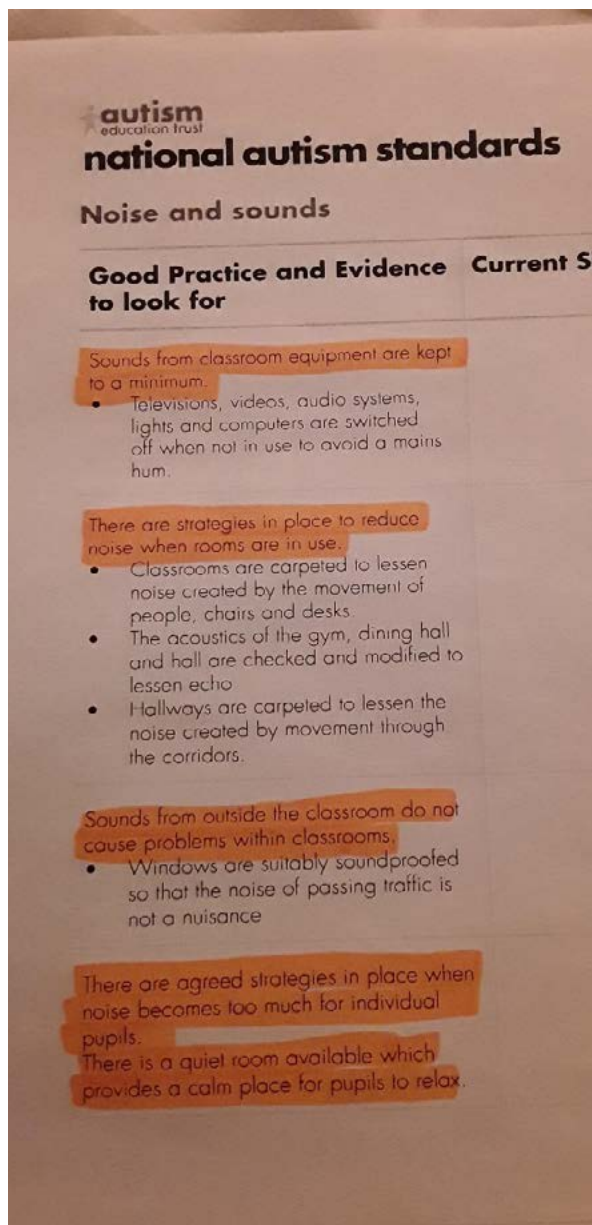
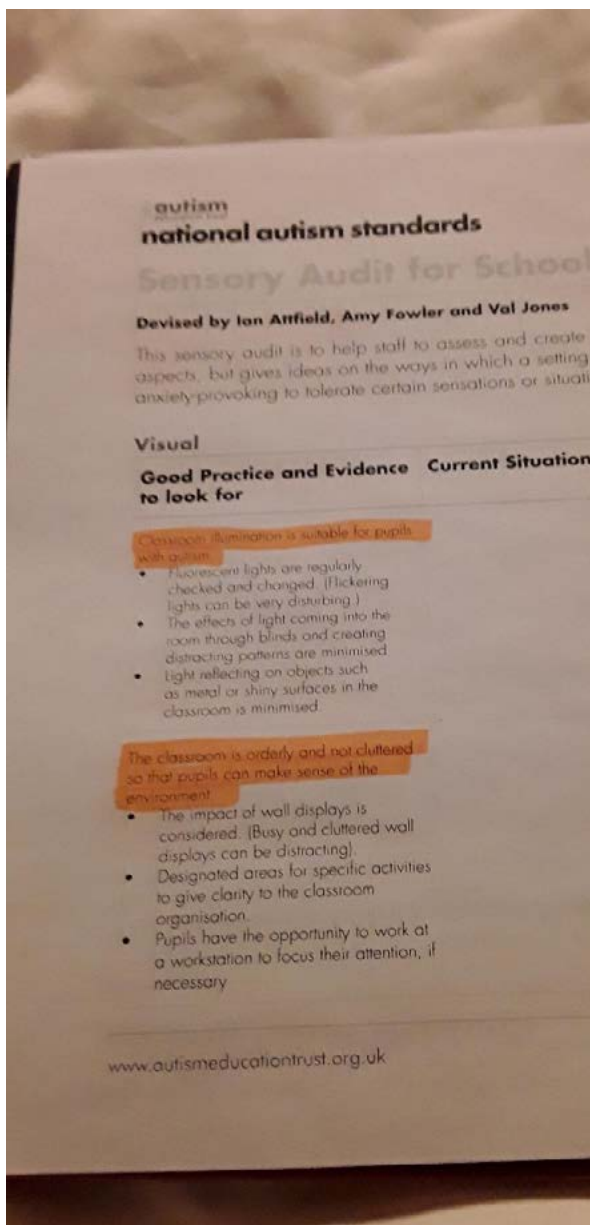
Exemple de bune practici includ:

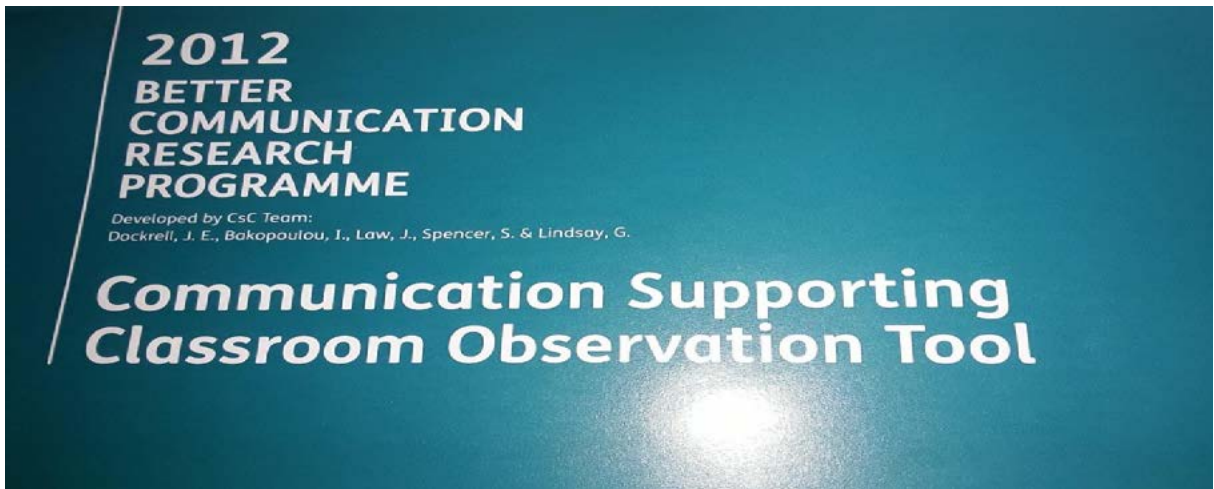
- Din Instrumentul de evaluare senzorială:
  - Clasele nu sunt aglomerate, astfel sunt susținute nevoile elevilor cu autism;
  - În clase și în afara lor zgomotul este redus;
  - În zonele de învățare sunt disponibile activități de susținere senzorială.
- Din Instrumentul de observare în clasă care sprijină comunicarea:
  - Există spații liniștite pentru lectură sau învățare individuală;
  - La lecții se acordă prioritate oportunităților de dezvoltare a limbajului;
  - Adulții încurajează învățarea vocabularului;
  - Activitățile care implică discuții între colegi sunt încurajate și integrate în planurile lecțiilor.

Itemi de evaluare senzorială

Recomandare: Utilizarea instrumentelor de mai jos va sprijini continuarea bunelor practici. În anexa 2 puteți găsi referințe la ambele cadre.

Language Learning Environment		Not 5
This dimension involves the physical environment and learning context		
1	The classroom is organised to emphasise open space.	
2	Learning areas are clearly defined throughout the classroom.	
	Learning areas are clearly labelled with pictures/words throughout the classroom.	
	Space for privacy/quiet areas where children can retreat to have 'down time' or engage in smaller group activities. These areas are less visually distracting.	
	Children's own work is displayed and labelled appropriately.	
	Some classroom displays include items that invite comments from children.	
	Book specific areas are available.	
	Literacy specific areas are available.	
	Background noise levels are managed consistently throughout the observation, and children and adults are able to hear one another with ease.	
	Transition times are managed effectively, so that noise levels are not excessive and children know what to expect next.	

Language Learning Opportunities		Not Seen
This dimension involves the structured opportunities that are present in the classroom to support		
1	Small group work facilitated by an adult takes place.	
2	Children have opportunities to engage in interactive book reading facilitated by an adult (for example: asking predictive questions, joining in with repetitions, story packs etc.).	
	Children have opportunities to engage in structured conversations with teachers and other adults.	
	Children have opportunities to engage in structured conversations with peers (Talking partners).	
	Attempts are made to actively include all children in small group activities.	
il	/25	Notes:

Legături comunitare:

- Absolvenții și consiliul școlar lucrează împreună la activitățile desfășurate în comunitate, cum ar fi festivitățile organizate și flashmob-urile.
- Un elev de la UEI a fost prezent la o conferință internațională.
- Sunt menținute legăturile cu o grădiniță incluzivă.

INTERVIURI ȘI FOCUS-GRUPURI

Au fost organizate ședințe/interviuri cu directoarea și directorul adjunct/coordonatorul Unității de Educație Incluzivă.

Constatări:

- Copiii din unitate și centrul școlar de resurse pentru educația incluzivă fac progrese mari.
- Copiii fără dizabilități se implică și beneficiază foarte mult de interacțiunea cu o diversitate de elevi.
- Personalul se mândrește că este un „deschizător de drumuri” în Moldova.
- Directoarea tocmai a câștigat la o conferință națională premiul pentru activitatea sa în domeniul educației incluzive.
- Există un accent puternic pe importanța colaborării cu alte structuri, autorități guvernamentale, alte structuri administrative, cu alte școli, cu părinții.

Întâlniri cu părinții:

- Părinții erau emotivi în dorința lor de a transmite schimbarea pe care programul le-a adus-o lor și copiilor lor.
- Frecvent au fost auzite cuvinte și expresii precum „miracol” și „răspuns la rugăciunile mele”.
- Părinții copiilor cu tulburări din spectrul autist au explicat cum au progresat copiii lor, inclusiv cognitiv și fizic (au început să meargă, a crescut încrederea în sine în situațiile sociale și în alte activități).

Constatări în rezultatul focus-grupului cu personalul din cadrul Unității de Educație Incluzivă, cadrele didactice de la clasele generale și personalul de asistență specializat, cum ar fi psihologii:

- Grupul a reunit mulți participanți, iar personalul a fost dornic să expună opiniile proprii.
- Au fost oferite multe exemple cu progresele copiilor.
- Personalul este pasionat de rolul său și și-a exprimat angajamentul față de acesta.

ÎNTÂLNIREA CU MIHAI:

(Rețineți că utilizarea numelui a fost permisă)

- Tânărul dorește să mențină legătura cu grupul.
- UEI a facilitat încadrarea lui ca ucenic la locul de muncă unde activează acum.
- Mihai a ținut să mulțumească pentru sprijinul care i-a fost oferit, iar mai multor membri ai personalului le-a mulțumit în parte.

FOCUS-GRUP CU COPIII:

În grupul de discuții au participat 16 copii cu abilități și vârste diferite. Aceștia au povestit despre UEI. Deosebit de impresionante au fost paginile cărților senzoriale făcute de elevii de la școala generală, în care au explorat împreună cu elevii de la UEI activități menite să dezvolte deprinderile de viață, precum numărarea, potrivirea lucrurilor, folosirea butoanelor. Aceste pagini structurează activitățile în grupuri mici de elevi și oferă ocazii de a lega prieteni.

Iată ce au relatat ei:

- *„Am început să petrec câte 10 minute în (clasa generală), iar acum mă aflu tot timpul acolo.”*
- *„Aveam nevoie de scutece, iar acum nu.”*
- *„În clasa I nu puteam citi, iar acum pot citi, scrie și înmulți.”*

STUDII DE CAZ

În studiile de caz este reflectată calea pe care a parcurs-o fiecare copil pentru a-și îmbunătăți încrederea, abilitățile și independența. Studiile de caz au fost reprezentate sub formă de citate, care au inclus declarațiile făcute de părinți în focus-grupul organizat cu ei, traducerea lor fiind efectuată de către un traducător profesionist. Focus-grupul cu părinții a devenit în sine un mini studiu de caz, dat fiind faptul că sprijinul imens pe care UEI l-a oferit părinților s-a materializat într-o mică petiție pe care aceștia doreau să o transmită autorităților din domeniul învățământului. Acest lucru demonstrează un angajament față de etosul UEI, care se manifestă ca o dorință de a promova extinderea unor activități similare în toată Moldova.

CITATE:

1. *„Trebuia să stau permanent cu fetița mea. La școală nu putea să meargă. Am fost foarte fericită când s-a deschis UEI. Totuși, există încă atât de mulți copii și doar o școală ca aceasta.”*

2. „Sunt mama unui băiețel de 9 ani, în clasa a III-a. Am avut mare noroc să începem de la început. A făcut progrese mari – este mai independent, socializează mai mult, scrie. Îl înțelegem mult mai bine. M-aș bucura foarte mult, dacă acest proiect ar fi extins. Ne-a ajutat enorm.”
3. „Băiatul meu, D, este în clasa a II-a. Încă de la început, școala a însemnat mult pentru noi. Acum este mai răbdător, vorbește mult mai mult, lucrează cu logopedul și cu alți specialiști.”
4. „Când mergea la grădiniță, băiatul meu nu putea să vorbească sau să țină pixul în mână. Acum are 9 ani și a făcut progrese mari. Poate îndeplini toate sarcinile: culori, cifre, numere, puzzle de 200 de piese, dans, dă din cap când se salută, spală vasele, pune masa, spală hainele. Este răbdător și înțelege mai mult. Ca mamă îmi este mai ușor. De fapt, fugе înapoi la școală. Îi place foarte mult de învățătorii săi. Suntem o familie unită.”
5. „Sunt mama lui M. Are 10 ani și merge la școală. Colegii l-au acceptat fără probleme. Sunt tare mulțumită de serviciile care ni se oferă. Toate mamele ne întâlnim și facem lucruri minunate împreună. Acum poate face multe lucruri. Așa cum a mai spus o altă mamă, înainte el nu putea să țină pixul în mână, iar acum poate citi și scrie. Ne întrebă: „Măine mergem la școală?”
6. „Copilul meu de 7 ani are autism. E primul an când mergem la școală. Asta înseamnă că noi, părinții, putem face o pauză. Starea de spirit a copilului depinde de starea de spirit a părintelui. Cu siguranță trebuie să existe mai multe școli ca aceasta.”
7. „În primul nostru an la o altă școală am avut o experiență foarte neplăcută. Ura până și cuvântul „școală”. Reacționa în mod negativ. După un an, am venit aici. Vreo jumătate de an a plâns, însă acum merge la școală cu plăcere. Nu ne putem imagina viața fără școală. Ne întrebă: „Când mergem la școală?” Înainte nu voia să mănânce, mânca doar acasă. Acum însă mănâncă la școală și este foarte fericită; stă la masă și-i place foarte mult. E minunat că există un astfel de centru. Avem nevoie de cât mai multe astfel de centre posibil.”
8. „Sunt bunica unei fetițe de 12 ani cu autism. Înainte nu comunica și nu putea suporta zgomotele. Acum se descurcă. Gătește, aranjează hainele, scrie. Vă suntem foarte recunoscători. Atât de mulți copii în zonele rurale continuă să stea acasă. Asta nu e normal. Ei, la fel, trebuie să aibă posibilitatea de a învăța.”
9. „Am început cu liceul din sat, însă fără rezultate. Aici, însă, el scrie, are diplomă de „cel mai bun bucătar” și este de ajutor prin casă. Suntem bucuroși că o astfel de școală există.”
10. „Am un băiat de 10 ani. Am făcut niște progrese, dar de când mergem aici, el își poate aranja hainele și încălțăminte. Încă nu vorbește, dar vrea să meargă la școală. Este mai calm și mai puțin agresiv.”
11. „Sunt mama lui N. de 10 ani; are paralizie cerebrală. Este unul dintre cele mai complexe cazuri din Unitate. Este cu incluziune parțială. Observ că are obraji roz și că este mai fericită. Se integrează, comunică cu alți copii și face progrese bune. Părinții au nevoie de mai mult ajutor ca acesta.”
12. „Fetița mea de 8 ani este în clasa a II-a. Participă la activități extra-curriculare și iese din casă. E minunat aici.”

13. „Băiatul meu de 12 ani nu poate merge. Este calm și ascultător, iar eu mă bucur foarte mult că acest centru există. Sper că va continua să facă progrese.”
14. „Sunt mama lui D. De când a început acest proiect, a devenit inteligent și respectuos. Se simte mai bine ca niciodată. Aici se sprijină de balustrade pentru a-și păstra echilibrul. Pronunță cuvintele pe silabe. Este încântat să vină aici dimineața și îi place foarte mult să meargă la școală.”
15. „Sunt mama lui O. Are epilepsie. Este foarte fericit când merge la centru. Nu poate explica cât de fericit este. Înainte nu putea să țină cești sau farfurii în mână. Sunt bucuroasă că participă la diferite activități. Sunt recunoscătoare faptului că s-a deschis această școală. Înainte nu putea să meargă nici măcar la grădiniță.”
16. „Fata mea are aproape 16 ani. Nu poate merge. Nimeni nu o putea atinge. Acum, însă, lucrurile stau mai bine. Acum poate să bea singură, dar tot nu vorbește. Mă bucur că această școală există.”

Cercetătorul s-a întâlnit și cu un tânăr pe nume Mihai, care a plecat de la UEI ca să devină cizmar ucenic. Mihai a povestit despre prietenii pe care le-a format cu angajații și copiii din școală. A vorbit despre importanța unui loc de muncă și despre cum acest lucru a fost posibil datorită UEI.

Concluzie: În cadrul focus-grupului, toți părinții sau membrii familiei au fost de acord că progresele și bunăstarea copiilor au crescut grație frecvenței UEI. Mulți dintre ei pledează pentru crearea mai multor centre ca UEI în toată Moldova.

OBIECTIVUL 3. EVALUAREA TRANSFERABILITĂȚII ȘI CALITĂȚII MODELULUI, CU ACCENT PE DURABILITATE, PĂ EXTINDEREĂ ÎN ÎNTREG TERITORIUL MOLDOVEI ȘI LA NIVEL INTERNAȚIONAL

Analiza documentară și datele din teren i-au permis cercetătorului să evalueze calitatea și durabilitatea modelului. Un element al durabilității este capacitatea de a realiza o colaborare la nivel de legislație și activitățile de formare. Realizări semnificative au fost înregistrate în acest sens.

CONSTATĂRI

Modelul are un nivel înalt al calității, iar TOATE părțile interesate au recomandat extinderea modelului în toată Moldova.

- **Relevanța:** Modelul implementat respectă proiectul său original și corespunde celor mai bune practici naționale și internaționale. Constatările de mai sus confirmă faptul că toate obiectivele sunt îndeplinite în mod cuprinzător:
  - Este asigurat accesul la programe și servicii educaționale relevante și corespunzătoare, pentru și răspunde la cerințelor individuale ale copiilor;
  - Sunt dezvoltate abilitățile de bază care stimulează dezvoltarea copiilor;

- Au fost create condiții favorabile învățării, care susțin dezvoltarea copiilor din punct de vedere fizic, intelectual, social și emoțional;
  - Părinții sunt implicați pe deplin ca parte a procesului educațional;
  - A fost prevenit abandonul școlar, instituționalizarea și separarea de familie ca rezultat al eforturilor depuse de UEI;
  - A fost creată o încăpere de ultimă generație pentru incluziunea socială a copiilor.
- **Impactul:** Referitor la comportamentul, adaptarea, autoadministrarea, relațiile, abilitățile de învățare etc., modelul produce schimbări semnificative în viața beneficiarilor. Acest lucru a fost confirmat în cadrul focus-grupurilor cu părinții, copiii și personalul UEI (a se vedea detaliile de mai sus). În plus, realizările individuale ale copiilor arată că se obțin progrese în ceea ce privește obiectivele academice, cele de dezvoltare fizică și social-emoțională. Personalul este selectat cu grijă și participă la un program de dezvoltare profesională continuă, iar UEI dispune de echipamentele și materialele didactice corespunzătoare (a se vedea anexa 1).
  - **Eficiența:** Observările generale, observarea lecțiilor și alte activități de evaluare arată că resursele și alte informații sunt folosite în mod eficient pentru obținerea rezultatelor. Odată cu deschiderea altor unități de acest fel în diferite localități, pot fi prognozate economii, fiindcă există deja procese, politici, proceduri și rețele ca rezultat al proiectului pilot de succes, care a pus în aplicare un model cu eficiență dovedită în contextul moldovenesc.
  - **Eficacitatea:** Proiectul se află pe calea cea bună spre realizarea obiectivului și rezultatelor. Acesta a făcut progrese inovatoare și care inspiră, schimbând viețile copiilor, familiilor și comunităților. Eficacitatea, însă, nu se oprește aici. Prin intermediul programelor de formare a cadrelor didactice în toate raioanele va fi introdusă și îmbunătățită practica predării incluzive, iar schimbările la nivel de politici asigură continuitate educației incluzive în Moldova. Prin urmare, este esențial ca acest progres să fie susținut în timp, iar modelul – extins și în alte raioane.
  - **Durabilitatea:** Modelul trebuie reprodus la nivel național după încheierea proiectului. Având în vedere că au fost efectuate schimbări legale/normative, metodologice, financiare și instituționale pentru a face posibil succesul proiectului-pilot UEI, deja există premisele necesare pentru a susține posibilă extindere a acestui model în Moldova și chiar la nivel internațional.

Pentru a spori probabilitatea ca rezultatele proiectului să fie durabile, cercetătorul propune mai multe resurse pentru a le permite școlilor și unităților să-și evalueze și să-și îmbunătățească oferta în mod continuu. Aceasta include structuri bazate pe dovezi pentru a sprijini evaluarea activităților educaționale și necesitățile de dezvoltare profesională ale personalului (a se vedea recomandările din anexa 2).

OBIECTIVUL 4. DOCUMENTAREA LECȚIILOR ÎNVĂȚATE ȘI FORMULAREA RECOMANDĂRILOR

LECȚIILE ÎNVĂȚATE:

- Modelul demonstrează posibilitatea includerii în învățământul general a celor mai vulnerabili copii, prin schimbarea paradigmei educaționale în baza principiilor de echitate, respect pentru diferențe și justiție socială.
- Un astfel de model complex poate fi creat și pus în practică prin implicarea părților interesate co-respunzătoare, prin alocarea de resurse suficiente și adecvate, prin asigurarea unui etos autentic al școlilor incluzive.
- Incluziunea educațională a copiilor cu dizabilități severe și necesități complexe implică investiții esențiale în competențele personalului și în crearea unui mediu incluziv.
- Planificarea sprijinului integrat și abordarea individualizată/centrată pe copil asigură rezultate foarte pozitive pentru copii.
- Modelul oferă cele mai bune practici pentru planificarea, organizarea și prestarea serviciilor de educație incluzivă pentru copiii cu diferite cerințe.
- Participarea copiilor (în toate manifestările sale) este extrem de importantă pentru o incluziune durabilă.
- Activitatea UEI din ultimii doi ani a fost asigurată exclusiv din bugetul de stat, astfel că modelul este fezabil și poate fi extins în toată Moldova. Replicarea unui astfel de model necesită mandate suplimentare pentru autorități pentru a permite, printre altele, schimbări în politici și legi, în programele școlare, în formarea cadrelor didactice etc.
- Participarea donatorilor la elaborarea modelelor de incluziune este foarte importantă și trebuie să fie o valoare adăugată la contribuția statului.

RECOMANDĂRI:

- Identificarea noilor școli, folosind criteriile aplicate la selectarea Liceului „Petre Ștefănuța”, ca potențiali parteneri pentru următoarea etapă de extindere a modelului în alte regiuni/raioane.
- Interconectarea părților interesate din domeniul educațional, folosind modelul colaborativ deja elaborat în cadrul proiectului-pilot al Fundației Lumos, pentru a identifica nevoile regionale în crearea a noi potențiale unități de educație incluzivă.
- Identificarea necesităților de formare ale școlilor și grădinițelor comunitare pentru a fi siguri că personalul didactic și asistenții acestora continuă să își îmbunătățească capacitatea/competențele în domeniul educației incluzive.
- Identificarea unei viziuni strategice pentru „pașii următori” ai extinderii în Moldova a proiectului-pilot „Unitatea de educație incluzivă” al Fundației Lumos.

CERCETĂTORUL A OFERIT (ANEXA 2):

- Structuri bazate pe dovezi, precum procesul de îmbunătățire a predării „*Lesson Study*” și resursele bazate pe criterii, pentru a oferi un model robust și durabil de reflecție continuă, pentru soluționarea problemelor și sprijin reciproc între cadre în vederea asigurării durabilității.
- Resurse pentru autoevaluare și reflecție, pe tipuri de cerințe educaționale speciale, pentru dezvoltare profesională.
- Resurse suplimentare, cum ar fi cele pentru susținerea și monitorizarea progresului copiilor cu tulburări din spectru autist ș. a.

ANEXE

ANEXA 1. UNITATEA DE EDUCAȚIE INCLUZIVĂ PENTRU COPIII CU DIZABILITĂȚI SEVERE ȘI NECESITĂȚI COMPLEXE. CONCEPT GENERAL.

Statut:	<ul style="list-style-type: none"> • Subdiviziune a instituției de învățământ general, cluster de educare, abilitare/reabilitare și/sau recuperare și incluziune a copiilor cu dizabilități severe și necesități complexe
Misiune:	<ul style="list-style-type: none"> • Asigurarea dreptului la educație pentru copiii cu dizabilități severe și necesități complexe
Obiective:	<ul style="list-style-type: none"> • Asigurarea accesului la programe și servicii educaționale relevante și corespunzătoare, pentru a sprijini și răspunde necesităților copiilor • Dezvoltarea abilităților de bază de comunicare, relaționare cu semenii, autoadministrare • Crearea condițiilor favorabile învățării, care stimulează copiii din punct de vedere fizic, intelectual, social și emoțional • Implicarea părinților în procesul educațional • Prevenirea abandonului școlar, instituționalizării și separării copiilor de familie • Crearea unui mediu socio-educățonal incluziv pentru copii
Beneficiari:	<ul style="list-style-type: none"> • 20–25 de copii (6–16 ani) cu dizabilități severe din comunitățile situate la 10–15 km de centrul raional
Servicii/activități	<ul style="list-style-type: none"> • Asistență educațională • Terapie cognitivă • Consilierea/asistența psihologică • Asistență logopedică • Terapie senzorială • Meloterapie • Terapie ocupațională • Kinetoterapie • Hidroterapie • Asistență personală/îngrijire

- Alimentație
- Transportare la/de la școală
- Sprijin, informare, consiliere, educație pentru părinți/îngrijitori

Tipuri și forme de activități (în funcție de capacitatea copilului):

- Incluziunea în clasa generală, cu suport corespunzător (incluziune totală, parțială sau ocazională)
- Activități de învățare în grupuri mici în sala de clasă din cadrul UEI
- Suport/asistență educațională 1:1 în UEI

PERSONALUL UEI (ANGAJAT PE LÂNGĂ PERSONALUL EXISTENT ÎN ȘCOALA GENERALĂ)

Denumirea funcției	Director adjunct – coordonator UEI
Categoria	Conducere
Gradul/ Calificarea necesară	Licență, masterat

Responsabilitățile principale:

- Asigurarea conducerii UEI, asumarea responsabilității și răspunderii depline pentru gestionarea și organizarea zilnică a tuturor proceselor din UEI.
- Asumarea responsabilității depline pentru protecția copiilor, după caz, pentru promovarea și protejarea bunăstării copiilor în cadrul școlii.
- Asigurarea exercitării de către personalul angajat a atribuțiilor de funcție.
- Asigurarea caracterului incluziv al activității echipei UEI/întregii școli.
- Promovarea colaborării în cadrul UEI și la nivelul școlii.
- Monitorizarea și evaluarea calității predării și a progreselor copiilor; stabilirea obiectivelor de îmbunătățire a situației.
- Reprezentarea UEI în relațiile cu școala generală, alte instituții de învățământ, APL etc.

Denumirea funcției	Cadru didactic de sprijin
Categoria	Personal specializat
Gradul/ Calificarea necesară	Licență (nivel ISCED – 5A)

Responsabilități de bază:

- Participarea la evaluarea dezvoltării copiilor.
- Pregătirea copiilor pentru înrolare.
- Participarea la procesul de elaborare a planului educațional individualizat (PEI), la realizarea, monitorizarea, revizuirea PEI pentru fiecare copil.
- Organizarea și realizarea zilnică a programelor/activităților educaționale cu și pentru copiii asistați: activități de predare-învățare-evaluare, individual sau în grupuri mici; asistență, însoțire a copilului la ore, în clasa generală; terapii individuale; activități extracurriculare, de recreere și petrecere a timpului liber etc.
- Adaptarea tehnologiilor educaționale și materialelor didactice la potențialul și necesitățile copiilor.
- Monitorizarea și înregistrarea progreselor copiilor.
- Asigurarea securității vieții și sănătății copiilor în cadrul activităților.
- Colaborarea cu cadrele didactice la clasă, cu psihologul școlar, cu alți specialiști, cu părinții copiilor asistați.
- Dezvoltarea continuă a competențelor profesionale.

Denumirea funcției	Psiholog
Categoria	Personal specializat
Gradul/ Calificarea necesară	Licență (nivel ISCED – 5A)
Responsabilitățile principale:	
<ul style="list-style-type: none"> • Evaluarea necesităților educaționale și emoționale ale copiilor. • Planificarea, elaborarea și aplicarea unor intervenții eficiente pentru asigurarea bunăstării socio-emoționale și comportamentale și a progresului în dezvoltarea copiilor. • Identificarea și administrarea corectă instrumentelor/materialelor de evaluare și asistență psihologică. • Participare la procesul PEI, prin elaborare, realizare, monitorizare, revizuire a PEI pentru fiecare copil din asistență. • Monitorizarea și înregistrarea progresului în dezvoltarea copiilor. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Analiza eficienței tehnologiilor educaționale/metodelor de lucru aplicate de ale cadre didactice în scopul identificării celor mai adecvate abordări în lucrul cu copiii și motivării acestora pentru învățare. • Sprijinirea și consilierea personalului instituției de învățământ în probleme de asistență individualizată a copiilor; sprijinirea și consilierea părinților copiilor. • Instruirea/autoinstruirea continuă în scopul dezvoltării și actualizării competențelor profesionale. 	

Denumirea funcției	Logoped
Categoria	Personal specializat
Gradul/ Calificarea necesară	Licență (nivel ISCED – 5A) Masterat (obligatoriu)

Responsabilitățile principale:

- Evaluarea competențelor de limbaj și comunicare ale copilului.
- Participarea la procesul PEI, prin elaborare, realizare, monitorizare, revizuire a PEI pentru fiecare copil din asistență.
- Planificarea și realizarea asistenței logopedice copiilor.
- Coordonarea programelor individualizate de asistență cu alți specialiști care asistă copiii.
- Identificarea și utilizarea celor mai adecvate tehnologii/instrumente de lucru, în funcție de potențialul și necesitățile individuale ale fiecărui copil asistat.
- Monitorizarea și înregistrarea progresului copiilor asistați.
- Participarea la activitatea structurilor, serviciilor intrașcolare: CMI, echipele PEI, Consiliul profesoral etc.
- Sprijinirea și consilierea cadrelor didactice în abordarea individualizată a copiilor cu tulburări de limbaj și comunicare; sprijinirea și consilierea părinților copiilor.
- Instruirea/autoinstruirea continuă în domeniu.

Denumirea funcției	Fizio-/kinetoterapeut
Categoria	Personal specializat
Gradul/ Calificarea necesară	Licență (nivel ISCED – 5A)
Responsabilitățile principale:	
<ul style="list-style-type: none"> • Evaluarea dezvoltării copiilor. • Participarea la procesul PEI, prin elaborare, realizare, monitorizare, revizuire a PEI pentru fiecare copil din asistență. • Elaborarea și realizarea programelor individualizate de kinetoterapie, hidroterapie, masaj pentru fiecare copil asistat. • Utilizarea tehnicilor, procedeeleor, exercițiilor în corespundere cu obiectivele fixate și în funcție de nivelul conduitei motorii a copilului. • Evaluarea /reevaluarea progreselor în dezvoltarea psihomotorie a copilului. • Asigurarea securității copiilor pe întreaga durata a sesiunilor de kineto-/hidro-terapie. • Colaborarea cu personalul didactic, nedidactic și auxiliar în vederea identificării celor mai adecvate modalități de abordare individualizată a copiilor. • Instruirea/autoinstruirea continuă în scopul dezvoltării și actualizării competențelor profesionale. 	

Denumirea funcției	Asistent personal
Categoria	Personal auxiliar
Gradul/ Calificarea necesară	Certificat de absolvire a învățământului secundar (nivelul ISCED – 2A) + curs la locul de muncă
Responsabilitățile principale:	
<ul style="list-style-type: none"> • Acordarea calitativă a următoarelor tipuri de servicii copiilor din asistență: îngrijire, mobilitate, participare la viața școlară/socială; acompaniere pentru acces la serviciile comunitare, recreere, activități culturale și asociative; supraveghere și îndrumare. • Însoțirea copiilor la toate activitățile în care sunt încadrați aceștia conform PEI și le oferă asistență directă în: deplasare spre și dinspre instituția de învățământ; deplasare/transfer în cadrul instituției, de la o destinație la alta (săli de clasă, săli de terapii, spații exterioare de joacă și agrement, cantină, wc etc.); igiena personală (igiena corpului/a părților corpului: baie/duș, schimbarea scutece; folosirea wc-ului); alte activități/ocupații în care este implicat/participă copilul. 	

-
- Supravegherea copiilor în contextele și activitățile în care îi însoțesc.
  - Colaborarea cu personalul didactic și nedidactic în vederea identificării celor mai adecvate modalități de abordare individualizată a copiilor.
  - Participarea la instruirile organizate în cadrul UEI și la instruirii specializate pentru formarea de competențe specifice (îngrijirea persoanelor cu dizabilități severe, alimentarea artificială, administrarea tratamentelor etc.)
-

Denumirea funcției	Conducător auto
Categoria	Personal auxiliar
Gradul/ Calificarea necesară	Certificat de absolvire a învățământului profesional (nivelul ISCED – 3B)

Responsabilitățile principale:

- Transportarea în siguranță a copiilor la și de la școală.
  - Supraveghere copiilor în timpul transportării.
  - Asigurarea condițiilor de securitate a copiilor pe durata transportării acestora și de integritatea bunurilor lor.
  - Respectarea regulilor circulației rutiere, limitelor vitezei legale și altor norme de conducere.
  - Dotarea unității de transport cu boxa de prim-ajutor, extincitoare, triunghiuri de avertisment și demonstrare cunoștințe/competențe în utilizarea acestora.
  - Păstrarea și menținerea în ordine unitatea de transport pe care o conduce.
  - Colaborarea cu părinți copiilor, personalul didactic, nedidactic și auxiliar din cadrul UEI.
  - Respectarea normele de protecție a muncii.
-

CARACTERISTICILE CLĂDIRII UEI

Caracteristică generală: Clădire cu un etaj, conectată la clădirea principală a liceului printr-o galerie

Spațiul	Scopul/destinația
Sală multifuncțională	<ul style="list-style-type: none"> • sprijin individual în învățare • activități în grup • lectură • pictură • ludoterapie • punct TIC etc.
Sală de clasă	<ul style="list-style-type: none"> • învățare • activități de învățare în grup
Sală sport	<ul style="list-style-type: none"> • jocuri dinamice • fizio-/kinetoterapie
Cabinetul psihologului	<ul style="list-style-type: none"> • evaluare • consiliere/asistență individuală
Cabinetul logopedului	<ul style="list-style-type: none"> • evaluare • logopedie individuală și/sau în grupuri mici
Cameră senzorială	<ul style="list-style-type: none"> • activități stimulative • dezvoltare senzorială • terapie de relaxare
Bucătărie	<ul style="list-style-type: none"> • zonă pentru luarea mesei • zonă pentru lucru/laborator • zonă pentru depozitare
Hidroterapie	<ul style="list-style-type: none"> • hidroterapie • cadă terapeutică • duș

Spațiul	Scopul/destinația
Baie/cabină de duș și toalete	<ul style="list-style-type: none"> • toaletă adaptată • lavoar • igienă individuală • schimbarea hainelor
Hol	<ul style="list-style-type: none"> • dulap pentru haine • spațiu pentru echipamente de mobilitate
Cabinet coordonator UEI	<ul style="list-style-type: none"> • spațiu de lucru
Spațiu extern	<ul style="list-style-type: none"> • rampă/rampe de acces • terenuri de recreere

Transport

Minibus dotat cu rampă de acces sau ascensor pentru scaune cu rotile.

ANEXA 2. REFERINȚE PENTRU SUSȚINEREA INCLUZIUNII LA NIVELUL ÎNTREGII ȘCOLI

<https://www.sendgateway.org.uk/whole-school-send/>

Cadre pentru evaluarea unităților și a școlilor:

Instrumentul de observare în clasă care sprijină comunicarea:

<https://www.thecommunicationtrust.org.uk/resources/resources/resources-for-practitioners/communication-supporting-classroom-observation-tool.aspx>

Evaluarea senzorială:

<http://www.aetraininghubs.org.uk/wp-content/uploads/2012/05/37.1-Sensory-audit-tool-for-environments.pdf>

Ce funcționează: La următoarele linkuri puteți găsi resurse pentru sprijin și instruire pentru incluziunea copiilor cu cerințe educaționale speciale și dizabilități.

Cerințe fizice și senzoriale: Cerințe cu incidență redusă

Planificare universală:

Evaluarea rapidă a dovezilor:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/628630/DfE_SEN_Support_REA_Report.pdf

Ghid pentru conducerea superioară privind sprijinirea eficientă a copiilor cu CES

<https://www.sendgateway.org.uk/resources/effective-sen-support-a-guide-for-senior-leaders-in-education-settings.html>

Sprijin direcționat: Dizabilitatea fizică

PDnet (Rețeaua pentru dizabilități fizice) oferă o serie de strategii bazate pe dovezi pentru a sprijini elevii cu dizabilități fizice:

<http://pdnet.org.uk/>

<http://pdnet.org.uk/resources/effective-practice-hub/>

Sprijin direcționat: Deficiențele senzoriale

Natsip (Parteneriatul național privind deficiențele senzoriale) oferă o bază cu resurse bazate pe dovezi pentru a sprijini elevii cu deficiențe senzoriale:

<https://www.natsip.org.uk/sensory-learning-hub>

Baza de date cu practicile care funcționează:

<https://www.natsip.org.uk/index.php/slh-home/know>

Dezvoltarea profesională continuă:

Lesson Study:

<http://lessonstudy.co.uk/>

Cadrele la nivelul întregii școli pentru pregătire universală:

Următoarele organizații oferă cadre bazate pe dovezi pentru a ajuta școlile și instituțiile de învățământ să aleagă și să integreze inițiative de dezvoltare profesională continuă:

Chartered College, Predarea bazată pe probe: Instrument pentru școală și instrument pentru cadrele didactice

<https://chartered.college/evidence-engagement>

CUREE, Parcursul standard DPC

<http://www.curee.co.uk/node/5017>

Teacher Development Trust: Evaluarea calității DPC

<https://tdtrust.org/cpd-quality-audit>

Tipuri specifice de cerințe educaționale speciale:

La linkurile de mai jos specialiștii în domeniul învățământului vor putea accesa cadre care îi vor ajuta să-și înregistreze propria DPC și să-și evalueze propriile cunoștințe și abilități în raport cu tipuri specifice de cerințe educaționale speciale.

NATSIP, Jurnalul privind DPC

<https://cpd.natsip.org.uk/>

Cadrul de standarde PDNet

<http://pdnet.org.uk/resources/standards/>

Alfabetizare și dislexie-DSÎ, Cadrul de dezvoltare profesională

<http://framework.thedyslexia-spldtrust.org.uk/>

The Communication Trust: Cadrul privind vorbirea, limbajul și comunicarea: Matricea de competențe

<https://www.thecommunicationtrust.org.uk/media/421827/slcf-matrix-of-competencies.pdf>

The Autism Education Trust: Cadrul de competențe

<https://www.autismeducationtrust.org.uk/shop/schools-cf-shop/>

The Autism Education Trust: Cadrul de competențe pentru vârste timpurii

<https://www.autismeducationtrust.org.uk/shop/ey-cf/>